

O MUSEO ETNOGRÁFICO DA CAPELA: DA ESCOLA AO PAZO

Secundino García Mera*

Para falar do Museo Etnográfico da Capela hai que remontarse necesariamente ao ano 1981, cando no colexio da Capela se organiza a Iª Mostra do Libro Galego e, coa finalidade de ambientalala, pedíuselles aos nenos que trouxesen da súa casa “obxectos antigos”.

Xuntáranse nunha fin de semana unhas 50 pezas. Decatámonos, dado o grande interese amosado polos rapaces e a boa colaboración dos pais, de que esta experiencia non debería ficar aquí. Guiados por un certo “sentido da oportunidade” decidimos poñer mans á obra. Enviúselles unha circular aos pais na que se lles explicaba o proxecto: ampliar a mostra e facela permanente: “Hoxe dirixímonos a todos vostedes para pedirilles a máxima colaboración ..... recoller e recuperar todos aqueles obxectos propios da cultura popular e tradicional; ou sexa todo tipo de cousas que, dalgún xeito, pertenceron e seguen a pertencer á vida dos nosos antergos e que hoxe, pouco a pouco, van quedando esquivados, abandonados e mesmo refugados polas xeracións actuais...”.

De novo a resposta foi moi positiva. Nenos e nenas, coa colaboración dos seus mestres, pais, veciños... e a complicitade dos seus avós, convertéronse en buscadores de tesouros vellos por faiados, alboios, alpendres..., pasando as máis das veces a seren salvadores de pezas que estaban a durmir o sono do que xa non ten valor de uso. Iniciaban así un peculiar xogo no tempo; achegábanse sen se decatarse ao seu pasado.

Ante o interese amosado polos nenos e nenas e a vitalidade da experiencia, os “maiores” fóronse involucrando e participando cada vez máis nela. Descubríanse abraiados que aqueles obxectos vellos que lles prestaran un servizo na súa mocidade e que agora repousaban medio comidos pola couza e a ferruxe nalgún recuncho das súas casas, pasaban a constituír

unha atención para a cultura; afeitos como estaban a que a sociedade en xeral e a mesma escola en particular, lles dixese unha e outra vez que aquilo non tiña valor, que non era cultura. Acabaron por sentir con orgullo que “aquelas cousas súas” cobran importancia nas mans dos nenos ao se converteren en nobres pezas de museo que serven de motor de unión entre o pasado e o futuro.

A mostra foise ampliando pouco a pouco ata se converter nunha interesante **colección etnográfica** formada por unhas 1.300 pezas recollidas basicamente na área de influencia do colexio; todas foron doadas.

Desde o principio procurouse que a participación dos escolares non quedase en ser uns simples observadores pasivos da colección e que o seu papel se reducise a achegar pezas. A súa colaboración é moi importante no proceso que vai desde a recepción da peza ata que pasa a ser exposta (información, inventario, reparación, catalogación...), pero esta relación non se detén aquí; vai máis alá. O museo sempre estivo inserido na vida didáctica do centro e polo tanto todos os alumnos -logo de acostumarse a convivir con aqueles obxectos pendurados polas paredes e espallados polos corredores do colexio- acabarán por establecer unha relación activa con el non só a través das actividades directamente relacionadas co funcionamento da propia colección (limpeza e conservación das pezas, campañas de recolleita, atención a visitantes, elaboración de fichas,...) senón tamén a través dunha morea de traballos e actividades que van xurdindo e que teñen como referente unha escola viva en contacto coa realidade e o medio no que se desenvolven os nenos: recompilación e estudo das variadas mostras da literatura popular de tradición oral; traballos de investigación sobre oficios e tradicións, recuperación dos xogos tradicionais...

---

* Director do Museo Etnográfico da Capela (A Coruña).

Deixando á marxe a curiosidade, o bonito ou decorativo que puidera ter esta colección pioneira no eido do ensino, un dos aspectos positivos da mesma é que sempre tivo unha incidencia inmediata na vida do centro, tanto para os que participaron directamente desde o seu nacemento na recollida e restauración das pezas como para os que nos últimos anos –a maioría fillos daqueles– non foron máis que espectadores de excepción, as pezas da colección son algo propio, algo que lles pertence.

Mais chegou un momento en que houbo que considerar o futuro desta colección. Un dos factores que máis influíu nesta necesidade foi que a LOXSE afastou do centro aos rapaces maiores que eran os que realmente mantiñan viva a experiencia... Pero amais había unha serie de necesidades e carencias –a maioría inherentes á súa peculiaridade– que aconsellaban un “cambio”: falta de financiamento mínimo, falta de persoal (todo depende do voluntarismo), edificio e instalacións inadecuadas que levan consigo unha montaxe asimétrica, amoreamento de pezas, deficientes condicións de conservación, falta de seguridade, freo ao enriquecemento dos seus fondos,...

Toda esta problemática levou a constituír no ano 2001 a asociación Patronato do Museo Etnográfico da Capela coa finalidade de proseguir a experiencia do colexio e crear o **Museo Etnográfico da Capela**. Esta asociación está promovida polo propio colexio, o Concello e o movemento asociativo da Capela.

O primeiro obxectivo do padroado foi o de conseguir marcos ideais (pola súa riqueza patrimonial e autenticidade) para recolocar axeitadamente a colección etnográfica do colexio contando amais coa perspectiva da súa medra e ampliación. No ano 2003 asínase un convenio co Arcebispado de Santiago para a cesión da casa reitoral da parroquia de Santiago da Capela. Ao tempo o Concello pon a disposición do museo os muíños de Gunxel e unha das antigas escolas unitarias e ten intención de restaurar a ferrería hidráulica do Machuco.

Isto permítelle á asociación ir artellando o Museo Etnográfico como unha “rede de Museos”, cada un deles ao redor dun centro de interese (a casa rural, máis alá dos eidos, a escola, a ferrería,...) e todos, á súa vez, interrelacionados entre si formando parte de rutas etnográficas que lle permitan ao visitante deambular

polo acontecer histórico do contorno agrícola dos homes e mulleres da zona.

A “Casa do Pazo” –antiga casa reitoral– é a sede central do museo. Ten unha situación privilexiada pois atópase no inicio do camiño medieval que se interna no Parque Natural das Fragas do Eume cara á colexiata de San Xoán de Caaveiro. Foi restaurada grazas á colaboración e apoio de diferentes entidades e institucións públicas. Inaugurouse a finais do ano 2006.

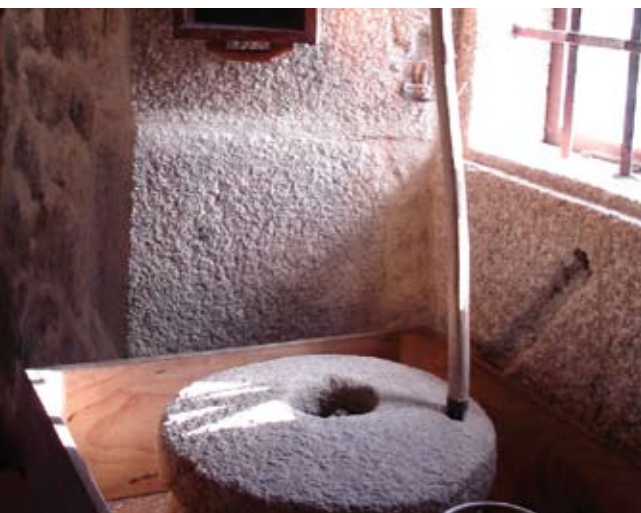
A Casa do Pazo pretende –mediante unha montaxe expositiva axeitada– ser unha aula viva onde se presenta a casa como unha unidade básica da sociedade rural. Unidade que non só responde á necesidade de refuxio da familia senón tamén ás necesidades sociais e ás derivadas dunha economía de autosuficiencia. Na casa transfórmanse os produtos do campo e do gando en alimentos; confecciónanse e constrúense os obxectos e utensilios imprescindibles para o desenvolvemento cotián da vida e do traballo. Na casa tamén se transmite unha cultura (crenzas, costumes, saberes, valores,...) sólida e digna de todo crédito porque está baseada na experiencia da vida.

Un percorrido polas súas dependencias (a cociña, o pasadoiro, o cuarto, a sala dos tecidos, sala dos oficios da madeira, a labranza, a ferrería, a eira...) permítelle ao visitante achegarse ás formas de vida e de traballo das xentes da zona; xeitos que están a piques de esquecerse por completo pola evolución dos tempos.

Neste outono inaugurárase o Parque Etnográfico do Sesín e iniciáranse as obras para restaurar a Escola de Guitiriz.

O Parque do Sesín é un museo exterior no que, seguindo unha ruta polo contorno da Casa do Pazo, se mostra como o Home durante séculos aproveitou dun xeito racional os recursos que o medio (montes, fragas, regatos...) lle ofrece. Froito dese aproveitamento quedou un rico patrimonio: o soutelo, as foias de carbón, os muíños, a extracción da casca de carballo,...

Na Escola de Guitiriz recreárase unha antiga escola rural e mostrárase a evolución da educación na Capela. Cóntase co material recollido das antigas escolas unitarias do Concello e a colaboración do Mupega.

Á vez o colexio está a desenvolver o proxecto Brinco: unha "ludoteca" ao redor do xogo infantil. Consta de tres apartados: Centro de Interpretación do Xogo Tradicional "Brinquedos", os enredos (colección de xogos populares) e os xoguetes clásicos (unha escolma de xoguetes comerciais).

O proxecto do museo -aínda en proceso de ampliación e mellora- non remata cando se consiga gardar celosamente a película da forma de vivir e traballar dos nosos antepasados a través das diferentes pezas e seccións que se mostren nos museos da rede. Non. Queremos un museo VIVO no que participe a poboación. Un museo que sexa atractivo, suxestivo, práctico e "rendible". Un museo onde se poida descubrir e valorar o rico patrimonio cultural (material e inmaterial) herdado dos nosos maiores, contactar con persoas que "saiban facer", estudar a cultura popular.

O conseguir ese algo vivo, participativo e garantir, polo tanto, a supervivencia do proxecto vén/virá determinado polas actividades que se xeran en torno ao museo. Ata o de agora estivemos moi limitados pola escaseza de recursos económicos -a miúdo incertos-, materiais e humanos cos que contamos, pero a vontade de vencer lévanos a sacar adiante unha serie de actividades que non difiren das habituais neste tipo de institucións: visitas guiadas para grupos, xornadas museísticas, o Premio de investigación "Ferro Caaveiro", exposicións permanentes, publicacións (revista *O Retorno*, unidades didácticas...).

Niso estamos e necesitamos a axuda e colaboración de todos e todas. Pódese empezar facendo unha visita que lles permitirá, principalmente aos máis novos, facerse unha idea bastante aproximada de cómo vivían as nosas xentes, no porqué desa forma de vida pasada (aínda recente) e achegarse a unha cultura tradicional milenaria que empeza a desaparecer cando a industria e o mercado lles comezan a comer terreo ás formas de vida da aldea e moitos trebellos son substituídos por máquinas e utensilios que se fan en serie e, en consecuencia, tamén se inicia a desaparición de moitos oficios, actividades e manifestacións forxadas no transcorrer do tempo.